

بررسی وضعیت کتاب‌های داستانی کودکان در سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۷۴

مهشید عبدلی^۱

چکیده: در پژوهش حاضر سعی بر این است که وضعیت کتاب‌های کودکان، رسیده به کتابخانه ملی ایران، از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۴ بررسی شود. هدف این پژوهش نشان دادن واقعیت‌های موجود درباره کتاب‌های داستانی کودکان از طریق کسب آگاهی‌های لازم از خود کتاب‌هاست تا بتواند پایه‌ای برای پژوهش‌های دیگر باشد و زمینه‌های خالی نشر کتاب‌های داستانی کودکان نشان داده شود. روش تحقیق توصیفی است و برای گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های پیمایشی و تحلیل محتوی استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه کلیه کتاب‌های داستانی هستند که در سال‌های ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۴ برای گروه‌های سنی ۳ تا ۱۲ سال در ایران منتشر شده است. برخی از مهم‌ترین نتایج پژوهش موضوع این مقاله است.

مقدمه

در پژوهش حاضر سعی بر این است که وضعیت کتاب‌های کودکان، رسیده به کتابخانه ملی ایران، از سال ۱۳۷۲ الی ۱۳۷۴ بررسی شود. هدف این پژوهش نشان دادن واقعیت‌های موجود درباره کتاب‌های داستانی کودکان از طریق کسب آگاهی‌های لازم از خود آنهاست تا بتواند پایه‌ای برای پژوهش‌های دیگر باشد و زمینه‌های خالی در نشر کتاب‌های داستانی کودکان نشان داده شود. روش این تحقیق توصیفی است. جامعه مورد مطالعه کلیه کتاب‌های داستانی هستند که از سال ۱۳۷۲ الی ۱۳۷۴ برای گروه‌های سنی از سه تا دوازده سال در ایران منتشر شده و به کتابخانه ملی رسیده‌اند که تعداد آنها بالغ بر ۶۶۳ عنوان می‌شود. اطلاعات به دست آمده در جدول‌های مربوطه درج شده و سپس جدول‌ها تجزیه و تحلیل شده‌اند.

۱. کارشناس ارشد کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

تعریف عملیاتی اجزای مسئله

کتاب‌های داستانی: به نوشته‌ای گفته می‌شود که در آن نویسنده فکر و هدف اصلی خود را در قالب حکایت و ماجرابی به خواننده ارائه می‌دهد. خواه این داستان کاملاً جنبه تخیلی و غیرواقعی داشته باشد و خواه واقعیات زندگی در آن با پرداخت خاص نویسنده آرایش یابد^(۱).
داستان‌های اجتماعی: شامل داستان‌های برگرفته از زندگی روزمره^۱ که داستان‌های واقعی را نیز در برمی‌گیرد. (منظور از واقعی این نیست که واقعاً به فعل پیوسته باشد شاید این واقعیت در ذهن نویسنده شکل گرفته باشد).

داستان‌های اخلاقی: که در واقع داستان‌هایی هستند که تکیه بر نکات اخلاقی دارند و یا داستان‌هایی پندآموز هستند.

داستان‌های تخیلی: شامل داستان‌های رؤیایی و یا داستان‌هایی است که در عالم رؤیا اتفاق می‌افتد.
داستان‌های تربیتی: داستان‌های آموزشی را شامل می‌شود و معمولاً داستان‌هایی است که توأم با تعلیم و یا آموزش نکات مورد نظر نویسنده است.

داستان‌های تمثیلی: در اینجا داستان‌هایی طبقه‌بندی شده‌اند که برای ذکر تمثیل خاصی آورده شده‌اند مانند داستان "حسنی به مکتب نمی‌رفت".

داستان‌های جنگ: در این تحقیق فقط شامل داستان‌های مربوط به جنگ ایران و عراق است.
داستان‌های حماسی: داستان‌هایی هستند که در شرح یک حماسه ساخته شده‌اند، خواه واقعی و خواه تخیلی باشند مانند داستان‌های شاهنامه.

داستان‌های حیوانات: داستان‌هایی هستند که حیوانات نقش اصلی را در آنها دارند و غالباً تفکر می‌کنند و سخن می‌گویند.

داستان‌های روانشناسی: داستان‌هایی که جنبه‌های روانشناختی کودک را در برمی‌گیرد و سعی در حل برخی از مشکلات کودکان دارد. مانند کتاب "بیاید راجع به جیغ زدن گفت و گو کنیم".

افسانه‌های عامه: از زمان‌های بسیار قدیم وجود داشته‌اند و سینه به سینه و نسل به نسل منتقل شده‌اند تا به ما رسیده‌اند. در طول این سفر از صورت ابتدایی خود درآمده و در هر زمان و مکان مطابق نیازهای روانی و اجتماعی تغییر شکل یافته‌اند. نثر افسانه‌های عامیانه به گفتار عادی نزدیک است و مایه و ساخت آنها دست نخورده باقی مانده است.

کودکان: کلیه افرادی که در محدوده سنی ۳-۱۲ سال و در سه گروه سنی الف: ۳-۶ سال، ب: ۷-۹ سال، ج: ۱۰-۱۲ سال منظور شده‌اند.

۱. لیلی ایمن، توران میرهادی (خمارلو) و مهدخت دولت‌آبادی، گلدری در ادبیات کودکان. (تهران: شورای کتاب کودک، ۱۳۵۶)، ص. ۵۹.

پرسش‌های اساسی

تبیین مسئله و تشخیص اجزای آن نیازمند تقسیم آن به پرسش‌هایی است که نگارنده سعی در پاسخ دادن به آنها دارد:

۱. مجموعه کتاب‌های داستانی از لحاظ گروه سنی و تاریخ نشر چه ترکیبی دارند؟
۲. گرایش کتاب‌های داستانی از لحاظ تألیف، ترجمه و بازنویسی به چه سمتی است؟
۳. گرایش موضوعی داستان‌ها چگونه بوده است؟
۴. تجدید چاپ در چه گروه‌های سنی بیشتر بوده است؟
۵. چه تعداد از داستان‌های منتشر شده گردآوری و بازنویسی آثار ایرانی است و چه تعداد ترجمه از آثار خارجی بوده است؟
۶. چه تعداد از تصاویر در هر گروه سنی مصور، مصور (رنگی) و یا بدون تصویر است؟

متغیرهای پژوهش

تحقیق حاضر توصیفی است و متغیرهای ارائه شده تنها مواردی هستند که مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

متغیرهای مستقل: کتاب‌های داستانی کودکان که در سال‌های ۱۳۷۲، ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ چاپ و منتشر شده‌اند (و به کتابخانه ملی رسیده‌اند)

متغیرهای وابسته: گروه سنی، وضعیت تألیف، ترجمه یا بازنویسی، تجدید چاپ، گرایش موضوعی داستان و تصاویر.

روش و جامعه پژوهش

روش‌های به کار رفته در این تحقیق پیمایشی و تحلیل محتوی هستند. به هر کتاب به عنوان یکی از عناصر جامعه مورد مطالعه مراجعه شده و برای تعیین گرایش موضوعی داستان‌ها از روش تحلیل محتوی استفاده شده است.

کلیه کتاب‌های داستانی که از آغاز سال ۱۳۷۲ تا پایان سال ۱۳۷۴ برای کودکان در ایران منتشر شده و به کتابخانه ملی ایران رسیده است بررسی شده (اعم از تجدید چاپ و یا چاپ اول همه در جامعه مورد مطالعه در نظر گرفته شده‌اند) و به دلیل اینکه هر عنصری از جامعه مورد مطالعه ما در نتیجه‌گیری مؤثر است نمونه‌گیری انجام نشده و کل جامعه مطالعه شده است. تعداد کتاب‌های مورد بررسی بالغ بر ۶۶۴ عنوان است. نگارنده تمامی کتاب‌های بررسی حاضر را مطالعه کرده است. در زیر کتاب‌های بررسی شده به تفکیک سال درج شده است:

سال	عنوان
۱۳۷۲	۱۵۴
۱۳۷۳	۱۳۴
۱۳۷۴	۳۷۶
جمع	۶۶۴

شیوه‌های گردآوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل یافته‌ها

اولین مرحله در این کار تهیه کتابشناسی از کتاب‌های داستانی در سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۷۴ بوده است (لازم به ذکر است که دو نسخه از کتاب‌های کودکان نیز مانند سایر کتاب‌های مجموعه کتابخانه ملی، از طریق قانون و اسپاری ملی در اختیار بخش کودکان قرار می‌گیرد) که این امر انجام شد و از اطلاعات مورد نیاز از برگه‌های فهرست‌نویسی کتاب‌ها استخراج گردید. در واقع اطلاعات موجود در هر یک از برگه‌های فهرست‌نویسی، در حکم برگه‌های پرسشنامه برای یک تحقیق پیمایشی بوده است. یافته‌های تحقیق براساس موارد موجود در برگه‌های فهرست‌نویسی تنظیم شدند و بر همین اساس جدول‌هایی تهیه گردید که فراوانی و درصد یافته‌ها را دربرداشت. هر یک از جدول‌ها تجزیه و تحلیل شده و در پایان تحلیل‌نهایی و نتیجه‌گیری و پیشنهادهای ارائه شده است.

پیشینه تحقیق

حدود سی پایان‌نامه در دانشگاه‌های مختلف ایران در حوزه کتاب‌های کودکان و نوجوانان وجود دارد که از این تعداد ۲ پایان‌نامه که با این تحقیق شباهت بیشتری دارد ذکر می‌شوند:

۱. پایان‌نامه آقای وحید طوفانی اصل^۱ با عنوان «مقایسه کمی انتشار کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در دوره‌های ۱۳۴۵-۱۳۵۱ و ۱۳۵۸-۱۳۶۷» که به بررسی مقایسه‌ای دو دوره انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان پرداخته است.

۲. پایان‌نامه خانم میترا طاهری لطفی^۲ با عنوان «بررسی وضعیت کتاب‌های کودکان و نوجوانان ۱۳۵۷-۱۳۷۱» که به بررسی وضعیت گروه سنی، تاریخ نشر، نوع خواندنی، وضعیت

۱. طوفانی اصل، وحید. «مقایسه کمی انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در دوره‌های ۱۳۴۵-۱۳۵۱ و ۱۳۵۸-۱۳۶۷». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۶۹.

۲. طاهری لطفی، میترا. «بررسی وضعیت کتاب‌های کودکان و نوجوانان ۱۳۵۷-۱۳۷۱». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۵.

تألیف، موضوع، تصویر و... کتاب‌های منتشر شده بعد از انقلاب تا سال ۱۳۷۱ پرداخته است. از مقالات منتشر شده نیز می‌توان از «گزارش‌های شورای کتاب کودک» نام برد که از فعالیت‌های عمده شورا محسوب می‌شوند. همچنین مقاله «بررسی آماری نشر افسانه‌های عامیانه در ایران»^۱ و «بررسی وضعیت کتاب‌های تجدید چاپی کودکان در سال ۷۲-۱۳۷۱»^۲ با تحقیق حاضر مشابهت‌هایی دارد. در منابع خارجی نیز مقالاتی یافت می‌شود که هر کدام از جهتی با این تحقیق شباهت‌هایی دارند. یکی از معتبرترین آنها گزارش یونسکو تحت عنوان «بررسی جهانی تولید کتاب در دهه اخیر»^۳ است که متغیرهایی مانند تألیف، ترجمه، موضوع، تعداد عناوین، تیراژ و... کتاب‌های منتشر شده را بررسی کرده است.

جدول ۱. وضعیت گروه سنی و تاریخ نشر کتاب‌های داستانی کودکان

تاریخ نشر گروه سنی	۱۳۷۲		۱۳۷۳		۱۳۷۴		جمع	
	تعداد	درصد*	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
الف	۲۰	۳/۰۱	۲۳	۳/۴۶	۴۰	۶/۰۲	۸۳	۱۲/۵
ب	۷۷	۱۱/۵۹	۵۹	۸/۸۸	۱۵۴	۲۳/۱۹	۲۹۰	۴۳/۶۷
ج	۵۷	۸/۵۸	۵۲	۷/۸۳	۱۸۲	۲۷/۴۰	۲۹۱	۴۳/۸۲
جمع کل	۱۵۴	۲۳/۱۹	۱۳۴	۲۰/۱۷	۳۷۶	۵۶/۶۱	۶۶۴	۹۹/۸۹

* کلیه درصدها نسبت به کل مجموعه این سه سال (۶۶۴ عنوان) گرفته شده است.

جدول ۲. وضعیت تألیف، ترجمه، و بازنویسی

گروه سنی	تألیف		ترجمه		بازنویسی از آثار خارجی		بازنویسی از آثار ایرانی		جمع کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
الف	۳۰	۴/۵۱	۴۴	۶/۶۲	۷	۱/۰۵	۲	۰/۳۰	۸۳	۱۲/۵
ب	۱۴۹	۲۲/۴۳	۵۹	۸/۸۸	۴۳	۶/۴۷	۳۹	۵/۸۷	۲۹۰	۴۳/۶۷
ج	۱۶۰	۲۴/۰۹	۴۲	۶/۳۲	۶۱	۹/۸۱	۲۸	۴/۲۱	۲۹۱	۴۳/۸۲
جمع کل	۳۳۹	۵۱/۰۵	۱۴۵	۲۱/۸۳	۱۱۱	۱۶/۷۱	۶۹	۱۰/۳۹	۶۶۴	۱۰۰

* کلیه درصدها نسبت به کل مجموعه این سه سال (۶۶۴ عنوان) گرفته شده است.

۱. مازیار، امیرحسینی. «بررسی آماری نشر افسانه‌های عامیانه در ایران»، پیام کتابخانه، ش ۲ و ۳ (تابستان و پاییز ۱۳۷۲): ۹۵-۱۰۱.

۲. مهشید، عدلی. «بررسی وضعیت کتاب‌های تجدید چاپی کودکان در سال ۷۲-۱۳۷۱». مقاله تحقیقی ارائه شده برای درس روش تحقیق به استادی دکتر عباس حری (نیم‌سال اول ۱۳۷۳).

3. Unesco, An International Survey of Book Production During the Last Decades, 1982.

در جدول ۲. تعداد و درصد کتاب‌های داستانی تألیفی، ترجمه، بازنویسی از آثار خارجی و بازنویسی از آثار ایرانی را به تفکیک گروه سنی می‌بینید بیشترین تعداد مربوط به کتاب‌های تألیفی است با رقم ۳۳۹ عنوان، و کمترین رقم مربوط به بازنویسی از آثار ایرانی است با رقم ۶۹ عنوان. در آثار تألیفی بیشترین رقم مربوط به گروه سنی (ج) با ۱۶۰ عنوان است، از کتاب‌های داستانی ترجمه شده بالاترین رقم مربوط به گروه سنی (ب) با ۵۹ عنوان و کمترین مربوط به گروه سنی (ج) با ۴۲ عنوان است. کتاب‌های بازنویسی شده از آثار خارجی در گروه سنی (الف) با ۷ عنوان از کمترین مقدار و در گروه سنی (ج) با ۶۱ عنوان از بیشترین تعداد برخوردارند. در مورد بازنویسی از آثار ایرانی بیشترین رقم مربوط به گروه سنی (ب) با ۳۹ عنوان و کمترین مربوط به گروه سنی (الف) با ۲ عنوان بوده است.

شعبه‌سکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

در جدول ۳. گروه سنی و گرایش موضوعی در ۲۰ حوزه مشخص شده است که بیشترین گرایش موضوعی به سوی داستان‌های حیوانات با ۱۶۸ عنوان و کمترین گرایش در حوزه‌های داستان پریان، داستان‌های حماسی، داستان‌های انقلاب اسلامی، و داستان‌های سیرک با یک عنوان بوده است. بیشترین داستان‌ها برای گروه سنی (ج) و کمترین آنها برای گروه سنی (الف) منتشر شده است.

جدول ۴. وضعیت محل نشر کتاب‌های کودکان در سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۷۴

محل نشر	تهران		قم		مشهد		تبریز		قزوین		جمع کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
الف	۱۱	۱۲/۱۹	-	-	۲	۰/۳۰	-	-	-	-	۸۳	۱۲/۵۰
ب	۲۸۵	۴۲/۹۲	۱	۰/۱۵	۳	۰/۴۵	۱	۰/۱۵	-	-	۲۹۰	۴۳/۶۷
ج	۲۷۵	۴۱/۴۱	۷	۱/۰۵	۷	۱/۰۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۲۹۱	۴۳/۸۲
جمع کل	۶۴۱	۹۶/۵۳	۸	۱/۲۰	۱۲	۱/۸۰	۲	۰/۳۰	۱	۰/۱۵	۶۶۴	۱۰۰

* کليه درصدها نسبت به کل مجموعه این سه سال (۶۶۴ عنوان) گرفته شده است.

در جدول شماره (۴) محل نشر و گروه سنی کتاب‌های داستانی کودکان بررسی شده است، چنانچه در بالا مشخص شده تهران با ۶۴۱ عنوان کتاب بالاترین رقم را در نشر کتاب‌های کودکان دارد و پس از آن به ترتیب مشهد با ۱۲ عنوان، قم با ۸ عنوان، تبریز با ۲ عنوان و قزوین با یک عنوان کمترین انتشارات را دارند.

جدول ۵. وضعیت تصویر در کتاب‌های کودکان

وضعیت تصویر	مصور		مصور (رنگی)		بدون تصویر		جمع کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
الف	۴	۰/۶۰	۷۹	۱۱/۸۹	-	-	۸۳	۱۲/۵
ب	۲۱	۳/۱۱۶	۲۶۱	۳۹/۳۰	۷	۱/۰۵	۲۹۰	۴۳/۶۷
ج	۶۳	۹/۴۸	۲۰۴	۳۰/۷۲	۲۴	۳/۶۱	۲۹۱	۴۳/۸۲
جمع کل	۸۸	۱۳/۲۵	۵۴۴	۸۱/۹۱	۳۱	۴/۶۶	۶۶۴	۱۰۰

* کليه درصدها نسبت به کل مجموعه این سه سال (۶۶۴ عنوان) گرفته شده است.

جدول شماره (۵) نشانگر کمیت تصاویر در گروه‌های سنی مختلف است. اکثریت قاطع کتاب‌های کودکان به صورت مصور (رنگی) چاپ نشده‌اند. گروه سنی (ب) با ۲۶۱ عنوان بیشترین کتاب‌های مصور (رنگی) را داشته است و کتاب‌های بدون تصویر ۳۱ عنوان از کل کتاب‌ها را تشکیل می‌دهند که از این تعداد گروه سنی (الف) کتاب بدون تصویر نداشته و گروه سنی (ج) با ۲۴ عنوان بیشترین کتاب بدون تصویر را داشته است.

جدول ۶. وضعیت تجدید چاپ در کتاب‌های کودکان

جمع کل		تجدید چاپ		نوبت اول		وضعیت چاپ
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	گروه سنی
۱۲/۵	۸۳	۵/۲۷	۳۵	۷/۲۲	۴۸	الف
۴۳/۶۷	۲۹۰	۲۳/۴۹	۱۵۶	۲۰/۱۸	۱۳۴	ب
۴۳/۸۲	۲۹۱	۲۱/۰۸	۱۴۰	۲۲/۷۴	۱۵۱	ج
۱۰۰	۶۶۴	۴۹/۸۴	۳۳۱	۵۰/۱۴	۳۳۳	جمع کل

* کلیه درصدها بست به کل مجموعه این سه سال (۶۶۴ عنوان) گرفته شده است.

چنانچه در جدول شماره (۶) مشخص شده، بیشترین کتاب‌های تجدید چاپی در گروه سنی (ب) با ۱۵۶ عنوان دیده شده‌اند و کمترین تجدید چاپی در گروه سنی (الف) با ۳۵ عنوان است. تعداد کل کتاب‌های چاپ اول ۳۳۳ عنوان است و تعداد کتاب‌های تجدید چاپی ۳۳۱ عنوان است و همین اختلاف ناچیز نشانگر تعداد کتاب‌های تجدید چاپی است.

نتیجه‌گیری

- بیشترین عناوین کتاب‌های داستانی مربوط به سال ۱۳۷۴ با ۳۶۷ عنوان، و کمترین مربوط به سال ۱۳۷۳ با ۱۳۴ عنوان کتاب است.

- گروه سنی (ج) با ۲۹۱ عنوان بیشترین کتاب داستانی و گروه سنی (الف) با ۸۳ عنوان کمترین عناوین را دارند.

- در مورد وضعیت نگارش شاید بتوان گفت کتاب‌های تألیفی بیشترین رقم را دارند و حدوداً بیش از دو برابر کتاب‌های ترجمه هستند. کمترین تعداد مربوط به بازنویسی از آثار ایرانی است. در این زمان که نقطه اتصال کودک با ادبیات کهن و نوین ایجاد ارتباط به‌وسیله کتاب‌های بازنویسی آثار کهن است، متأسفانه برای گروه سنی (الف) کمترین عنوان بازنویسی صورت گرفته است و ۱۰/۳۹ درصد از کل ادبیات داستانی را بازنویسی از آثار ایرانی تشکیل می‌دهند که با توجه به فرهنگ و ادبیات غنی ایرانی در این زمینه با کمبود مواجه هستیم.

- با توجه به اینکه داستان در مجموعه کتاب‌های کودکان اهمیت ویژه‌ای دارد، ایجاد تعادل بین موضوعات و در عین حال ایجاد تنوع در خواندنی‌های کودکان را نیز باید در نظر داشت. در سال‌های بررسی شده بیشترین گرایش موضوعی به سوی داستان‌های حیوانات و کمترین گرایش در حوزه‌های داستان‌های پریان، داستان‌های حماسی، داستان‌های انقلاب اسلامی و داستان‌های سیرک بوده است.

- تمرکز در محل نشر کتاب‌های داستانی کودکان نیز یکی دیگر از معضلات انتشار کتاب

کودک به‌طور عام است، شاید بتوان گفت نداشتن امکانات چاپ و نشر و نبودن امکانات توزیع مناسب از دلایل عمده نبودن انتشارات در شهرستان‌ها است. تهران بیشترین رقم را در نشر کتاب‌های داستانی کودکان دارد و به ترتیب شهرهای مشهد، قم، تبریز و قزوین کمترین انتشار را دارند. - تعداد کتاب‌های مصور (رنگی) از نظر کمیت نسبت به کتاب‌های مصور یا بدون تصویر از رقم بالا و قابل ملاحظه‌ای برخوردار است.

- تعداد کتاب‌های تجدید چاپ و چاپ اول تقریباً با هم برابر است و این خود نشان‌دهندهٔ بالابودن تعداد کتاب‌های تجدید چاپی است.

پیشنهادات

- پرداختن به موضوعات گوناگون و نشر بیشتر آثار داستانی در حوزه‌هایی که کمبود وجود دارد برای ایجاد تعادل موضوعی در نشر و رعایت تنوع در کتاب‌های کودکان؛
- انتشار بیشتر کتاب‌های بازنویسی شده؛
- قراردادن امکانات چاپ و نشر در اختیار ناشران شهرستانی و جلوگیری از ایجاد تمرکز بیش از حد در تهران.
- توجه به کودکان معلول ذهنی و یا جسمی در انتشار کتاب‌های داستانی؛

مآخذ

۱. ایمن، لیلی؛ میرهادی، توران (خمارلو)؛ دولت‌آبادی، مهدخت. *گذری در ادبیات کودکان*. تهران: شورای کتاب کودک. ۱۳۵۶.
۲. امیرحسینی، مازیار. «بررسی آماری نشر افسانه‌های عامیانه در ایران». *پیام کتابخانه*، س ۳، ش ۲ و ۳ (تابستان و پاییز ۱۳۷۲): ۹۵-۱۰۱.
۳. طاهری لطفی، میترا. «بررسی وضعیت کتاب‌های کودکان و نوجوانان ۱۳۵۷-۱۳۷۱». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۵.
۴. طوفانی اصل، وحید. «مقایسه کمی انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در دوره‌های ۱۳۴۵-۱۳۵۱ و ۱۳۵۸-۱۳۶۷». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۶۹.
۵. عبدلی، مهشید. «بررسی وضعیت کتاب‌های تجدید چاپی کودکان در سال ۷۲-۱۳۷۱». مقاله تحقیقی ارائه شده برای درس روش تحقیق به استادی دکتر عباس حری (نیم‌سال اول ۱۳۷۳).